

Таким чином, національна ідея України, що відображає засадничі положення її розвитку як суспільства Європейської цивілізації, полягає у всебічному утвердженні *гідності* як сучасної форми реалізації свободи; *свободи волі* як форми прояву рушійних сил розвитку суспільства на засадах рівності; *соціалізації* як форми прояву об'єднання людей та розвитку братства.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Сочинения : в 4 т. / АН СССР, Ин-т философии Москва : Мысль, 1975. Т. 1. 550 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук : в 3 т. Москва : Мысль, 1974. Т. 1. Наука логики. 452 с.
3. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т.1. *Сочинения* / К. Маркс, Ф. Энгельс. 2-е изд. Москва, 1960. Т. 23. VI, 907 с.

УДК 330.8:330.3

Наталія Супрун,
*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу економічної історії
ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»*

УКРАЇНСЬКІ ДЖЕРЕЛА ТЕОРІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Загострення соціально-економічних суперечностей суспільного поступу в останні десятиліття ХХ ст. актуалізувало потребу у кардинальному перегляді наукових поглядів на цілі та джерела економічного розвитку. Пошук відповідей на соціальні та екологічні виклики економічного прогресу знайшов відображення у працях багатьох науковців-економістів, внаслідок яких була сформована новітня світоглядна концепція – теорія сталого розвитку, яка розглядає світ як єдину систему, що враховує взаємозв'язки різних аспектів людського життя – соціального, економічного, політичного, морального, культурного, фізичного. Завдання розроблення такої моделі суспільної взаємодії не може бути вирішене в межах

окремих наукових підходів чи дисциплін, а вимагає синергії різних наук – економіки, соціології, фізики, біології.

Слід зазначити, що саме такий підхід був запропонований задовго до того, як він став популярним на Заході – ще у середині XIX ст. в наукових розвідках видатного українського вченого Сергія Андрійовича Подолинського (1850–1891) були сформовані теоретичні засади аналізу економічних процесів на основі поєднання економічних, соціальних та фізичних параметрів.

Але, на жаль, ім'я Сергія Подолинського тривалий час було незаслужено забутим. Одним із першовідкривачів і популяризаторів ідей фізичної економії в Україні стала відома дослідниця української економічної думки Людмила Яківна Корнійчук, яка була засновницею, активною членкинею наукового Товариства Сергія Подолинського, упорядником наукових праць видатного вченого, редактором і співавтором робіт, присвячених аналізу його економічних ідей та їхньому впливу на розвиток фізичної економії на сучасному етапі. Разом із іншими науковцями із осередку Товариства Сергія Подолинського Л. Корнійчук активно підтримувала розвиток ідей фізичної економії і популяризувала науковий спадок Сергія Подолинського.

Видатним внеском вченої у розвиток ідей фізичної економії стало видання професоркою Л. Корнійчук збірника праць «Подолинський С. А. Вибрані твори» (2000), в якому було представлено добірку його найважливіших праць, що розкривають принципи фізичної економії [1]. Видання було підготовлене за редакцією та з коментарями Людмили Корнійчук, яка не лише упорядкувала тексти С. Подолинського, але й доповнила книгу вступною статтею, у якій контекстуалізувала наукові положення вченого на тлі економічних ідей його часу та сучасних досліджень.

Зasadничим принципом С. Подолинського була ідея про те, що природні і економічні процеси не можуть бути розділеними, а мають тісний взаємозв'язок. Вчений розглядає економіку як частину природних процесів, що підкоряються законам фізики та енергії.

Основною концепцією творчості С. Подолинського є енергетична теорія економії, згідно з якою економічний розвиток суспільства невідривно пов'язаний із використанням енергії. Вчений підкреслював, що всі створені людиною матеріальні блага є результатом використання енергетичних ресурсів. С. Подолинський пов'язує прогрес суспільства зі збільшенням енергетичного бюджету кожної людини і людства в цілому, зі збереженням і нагромадженням енергії. Збереження і нагромадження

енергії відбувається завдяки усвідомленій, творчій праці людини. У книзі представлені оригінальні ідеї С. Подолинського про енергетику життя, що знайшли відображення в оригінальному дослідженні «Праця людини та її відношення до розподілу енергії». У цій праці С. Подолинський писав, що прагне «з'ясувати значення умов, які супроводять походження праці, представити найголовніші прояви в житті організмів і вказати на наслідки споживання праці, тобто наслідки впливу трудящих людей і тварин на довкілля» [2].

Як показує Л. Корнійчук, у виданні С. Подолинський розглядає господарську діяльність в контексті дії законів фізики, стверджуючи, що праця є способом акумулювання сонячної енергії. С. Подолинський пише, що економічні процеси повинні оцінюватися з точки зору енергетичних потоків, а не лише вартісних величин. Енергія сонця розглядається ним як основа економічної діяльності. Він вважав, що енергетичні процеси, які відбуваються в природі, мають пряму взаємодію з продуктивністю праці людини.

С. Подолинський наголошував, що існує певна кількість енергії, необхідної для виробництва матеріальних благ, і економіка повинна враховувати цю енергію при визначенні ефективності та продуктивності. При цьому вчений розглядає роль праці у примноженні енергії сонця на Землі, що на думку С. Злупка, є «дуже цінне відкриття С. Подолинського, згідно з яким сонячна енергія може на Землі функціонувати довше й ефективніше завдяки відповідно організованій людській праці» [3, с. 7].

У книзі представлені праці, в яких вчений досліджує роль природних ресурсів у суспільному виробництві. Як показала Л. Корнійчук у виданні, С. Подолинський був одним із перших мислителів, який задовго до розробників теорії сталого розвитку, звернув увагу на обмеженість природних ресурсів та необхідність інтеграції екологічних чинників в економічну науку і практику.

Книга доповнена примітками Л. Корнійчук, які пояснюють складні аспекти творчих ідей Подолинського та показують зв'язок із сучасним трактуванням господарських процесів економічною наукою. У цьому виданні та багатьох інших, присвячених дослідженню витоків фізичної економії, Л. Корнійчук показала, що ідеї Сергія Подолинського стали основою для розвитку фізичної економії як міждисциплінарної галузі, що поєднує економіку, фізику та екологію. Його теорії підтверджують необхідність враховувати енергетичні та природничі обмеження у виробництві, що стає все

більш актуальним у сучасному контексті глобальних екологічних проблем.

Праці Л. Корнійчук стали унікальним джерелом для вивчення не лише спадщини С. Подолинського і впливу його ідей на розвиток світової економічної думки, а й для дослідження витоків теорії сталого розвитку. У праці «Фізична економія. Українська школа» її автори Корнійчук Л., Шевчук В., Воробйова Л. показують, що українська школа фізичної економії заклала фундамент нової парадигми економічного розвитку, а сам С. Подолинський «стає першим у світовій науці, хто дає природно-наукове визначення праці» [4]. Фактично автори представляють праці С. Подолинського як предтечу наукового розроблення проблематики сталого розвитку, показуючи що саме його ідеї мали значний вплив на формування сучасного підходу до аналізу економічних процесів через призму енергетичних та екологічних аспектів. При цьому стверджують, що «космопланетарний підхід» С. Подолинського до аналізу економічних процесів «залишається неперевершеним» [4].

Натхненна ідеями фізичної економії Л. Корнійчук вважала, що економічний розвиток має враховувати природні обмеження та енергетичні аспекти економіки і пропонувала розглядати теорію сталого розвитку як основний напрям розвитку економічної науки, що є важливим у контексті сучасних глобальних викликів, таких як енергетична криза та кліматичні зміни. Тому однією із перших в українській науковій літературі розпочала дослідження і популяризацію ідей сталого розвитку. Одноосібна стаття професорки Л. Корнійчук [5] та стаття, написана у співавторстві з професором В. Шевчуком [6] представляють теорію сталого розвитку на тлі узагальнення основних тенденцій генези економічних ідей. Як глибокий фахівець в історії економічних вчень, Л. Корнійчук застосувала для системного порівняння широку палітру теоретичних концепцій створення доданої вартості, співставляючи, зокрема, підходи фізіократів і сучасних дослідників моделей економічного розвитку.

Критикуючи традиційні моделі економічного зростання, автори аналізують їх обмеження, що орієнтоване лише на максимізацію макроекономічних результатів діяльності без урахування екологічних наслідків і соціальних впливів. Сталий розвиток представлений у згаданих працях як альтернатива, яка інтегрує економічні, екологічні та соціальні аспекти. Зростання повинно враховувати баланс між економічною діяльністю та природними ресурсами.

Людство, розвиваючи глобальну економічну діяльність, повинно враховувати обмеження екосистеми. «Оскільки людина є головним персонажем тієї драми, що розгортається на планеті й навіть вторгається в космічні простори, – писав С. Злупко, – то вона змушена взяти на себе всі проблеми гармонійного власного розвитку з довкіллям. На цьому важливому витку взаємодії людини і природи значимість наукової спадщини українського вченого С. А. Подолинського зростає у планетарному вимірі подій ХХІ століття» [3, с. 7].

Сьогодні, коли світ стикається з численними екологічними викликами, пов'язаними з кліматичними змінами та енергетичною кризою, підходи, розроблені українськими вченими різних поколінь (С. Подолинським, В. Вернадським, Л. Корнійчук, М. Руденком, В. Шевчуком, С. Злупком, Л. Воробйовою) є, за вдалим висловом професора В. Шевчука, «рятівним знанням», що надихає нові покоління дослідників на пошук рішень, що поєднують економічну ефективність із соціальною та екологічною відповідальністю.

Список використаних джерел

1. Подолинський С. А. Вибрані твори : збірник / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т. Київ : КНЕУ, 2000. 328 с.
2. Подолинський С. Людська праця і її роль у розподілі енергії. Київ, 1997. 104 с.
3. Злупко С. М. Наукова спадщина С. А. Подолинського і розвиток екогномологічної науки у ХХ ст. *Наукові записки НаУКМА*. 1999. Т. 15 : Економіка. С. 3–8.
4. Корнійчук Л., Шевчук В., Воробйова Л. Фізична економія. Українська школа. *Економіка України*. 2006. № 9. С. 55–63; № 10. С. 66–73.
5. Корнійчук Л. Економічне зростання та сталий розвиток. *Економіка України*. 2008. № 3. С. 84–92; № 4. С. 82–91.
6. Корнійчук Л., Шевчук В. Сталий розвиток і глобальна місія України. *Економіка України*. 2009. № 4. С. 4–13.
7. Корнійчук Л. Я., Шевчук В. О. Футурологія і прогностичні ідеї фізичної економії / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2012. 70 с.